

Na 1 jaar drie casussen kunnen presenteren. Wellicht een goede zaak om ze aldus te groeperen:

Een casus die een historicus wel kan beantwoorden, maar minder snel dan de demonstrator.

Een casus die een historicus beter kan beantwoorden door het voorwerk van de demonstrator.

Een casus die een historicus bijna niet handmatig kan beantwoorden.

Potentiële onderzoeksvragen aan de hand van het Biografisch Portaal (BP)

A. Onderzoek naar Biografische Woordenboeken

1. De *claim to fame*. De makers van een natie

Historische context: Socioloog Gellner en antropoloog Anderson publiceerden in 1983 onafhankelijk van elkaar een boek waarin het ontstaan van naties in de negentiende eeuw wordt geplaatst. Hun werken zijn aanleiding geweest tot een lange (en langdradige) discussie over de begrippen ‘natie’, ‘natievorming’ en ‘nationale identiteit’. Historici van de Middeleeuwen en Vroegmoderne Tijd zien ook al duidelijke tekens van ‘nationale’ trots en ‘patriotten’ in de door hun bestudeerde periodes, waardoor het de vraag is in hoeverre de gesloten modellen van Gellner en Anderson valide zijn om een natie te definiëren. Duidelijk is wel dat voor Europa de negentiende eeuw een belangrijke periode was op het gebied van natievorming, ongeacht hoe ‘nieuw’ dit fenomeen was en dat het idee van het ‘volk’ als handelingseenheid en de soevereine natiestaat waarin iedereen in principe gelijk was niet bestonden voor de moderne tijd. Waar eerder zaken als religie, afkomst en stand bepalende identiteitsvormende factoren waren, kwam daar de natie voor in de plaats. Door de industrialisatie zouden oude vormen van saamhorigheid niet meer volstaan en probeerden sterker gecentraliseerde staten een gemeenschapsgevoel te kweken tussen mensen die zich niet noodzakelijkerwijs in de eigen buurt, stad of regio bevonden. Om die saamhorigheid te kweken werden nationale tradities leven in geblazen, zoals de Schotse kilt, de ceremonies van het Britse koningshuis, vlaggen, munten, beelden, volksliederen et cetera om een gemeenschappelijk verleden te creëren.¹

In dat licht is ook het weinig verbazingwekkend dat “nationale” biografische woordenboeken een kind zijn van de negentiende eeuw. Al vanaf de zeventiende eeuw waren er lokale “biografische woordenboeken”, zoals korte biografieën over beroemde inwoners van een bepaalde stad als onderdeel van een stadsgeschiedenis. Biografische woordenboeken die alle vaderlanders van enig belang bevatten, die dus in feite werden gezien als de natiebouwers,

¹ Noordzij, *Gelre*, inleiding; Vroomen, *Taal van de Republiek*, 9-13.

waren er echter pas vanaf het midden in de negentiende eeuw. Eerst in Zweden, daarna in Nederland en vervolgens in de rest van Europa (uitwerken per land). Door te kijken naar de mensen die in de lemma's van de eerste biografische woordenboeken werden opgenomen komen we te weten wie er – uiteraard deels volgens de persoonlijke smaak van de auteurs – beschouwd werden als belangrijk genoeg om opgenomen te worden in het collectieve geheugen van een natie.

Voor Nederland hebben we de beschikking over twee omvangrijke nationale biografische woordenboeken. Tussen 1852 en 1878 publiceerden Van der Aa en zijn medewerkers hun *Biographisch Woordenboek der Nederlanden* (VDAA) in niet minder dan 21 delen. Begin twintigste eeuw (1911-1937) werd het wetenschappelijker *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek* (NNBW) uitgegeven onder redactie van Molhuysen en Blok. Samen zijn de woordenboeken goed voor circa 45.000 lemma's over min of meer bekende mensen uit het huidige Nederland. Sinds het NNBW is er geen poging meer gedaan een alomvattend biografisch naslagwerk te maken voor heel Nederland. Wel zijn er naslagwerken verschenen om in bestaande lacunes te voorzien, zoals het Biografisch Woordenboek van Nederland voor de twintigste eeuw en het Digitaal Vrouwenlexicon voor de vrouwen. De gehanteerde criteria voor opname van een persoon verschillen per naslagwerk en veranderen met de tijd, maar zijn altijd hoe dan ook deels afhankelijk van de voorkeuren en keuzes van de samenstellers en auteurs. De vraag is in hoeverre de criteria voor opname zijn veranderd in de tijd en welke invloed dat had op de soort personen die werden opgenomen en hoe zij werden beschreven. Daarbij hoeft niet alleen gekeken te worden naar de prestaties van het individu in kwestie, maar ook naar de tijd waarin hij/zij leefde en de gebeurtenissen waarbij zij/hij betrokken was. Het is bijvoorbeeld goed mogelijk dat er relatief veel politici zijn opgenomen uit de tijd van de Opstand en de Gouden Eeuw. De resultaten zeggen iets over het proces van Nederlandse natievorming, de manier waarop wij naar het verleden en onze voorouders kijken en welke veranderingen daarin zijn te bespeuren in de tijd. Voor BiographyNed is dit ook een goede oefening om beter te doorgronden wat de waarde is van de verzameling biografieën in het BP en de mogelijkheden van verantwoord historisch onderzoek.

Deelvragen:

- Welke *claim to fame* komt het meest voor en hoe is dat verspreid over de verschillende periodes? (bijvoorbeeld relatief veel politici in de Gouden Eeuw, relatief veel schilders in de negentiende etc ...)
- Welke verschillen in *claim to fame* zijn er te ontdekken tussen mannen en vrouwen?
- Welke personen komen wel voor bij VDAA en niet in het NNBW en andersom? (EK: Veel woordenboekmakers zijn wel zo pragmatisch om elkaar over te nemen).
- Hoe verschilt de appreciatie van de personen die in meerdere woordenboeken worden

beschreven?

- Worden de 'events' in lemmata over dezelfde personen op een andere manier beschreven? (eventueel ook uit te werken in casus 5 over de gouverneurs).

- Hoe lang zijn de lemmata van de verschillende personen? (Wie werd er dus als belangrijker geacht?)

Moeilijkheden: Samenstellers van biografische woordenboeken zijn niet noodzakelijkerwijs representatief voor hun tijd.

Verwachte mogelijkheden tot controle in bestaande historische literatuur: niet van toepassing

B. Kleinschalig onderzoek naar politieke elites

2. Dienaars van Filips II als ambtenaren in de Republiek? (1568-1648)

Historische context: De vorsten uit het Bourgondisch-Habsburgse Huis hebben vanaf het tweede kwart van de vijftiende eeuw instellingen in het leven geroepen om de gebieden die ze in het huidige Nederland verwierven te besturen, daar recht te spreken en de rekeningen te controleren. In de eerste plaats waren dat het Hof van Holland, Zeeland en Westfriesland (1428) en de Haagse Rekenkamer (1445), maar later ook het Hof van Friesland (1499), het Hof van Utrecht (1528), het Hof van Gelre (1543) en de Rekenkamer van Gelre (1559). De mannen die bij deze instellingen werkten ontvingen hun aanstelling (op papier in ieder geval) direct van de vorst en waren de hoogste gezagsdragers op gewestelijk niveau. Bij het uitbreken van de Opstand tegen het Habsburgse gezag vanaf 1566/1568 kwamen deze ambtenaren (of ambtsdragers volgens Huygens/ING) voor de keuze te staan om trouw te blijven aan hun broodheer (Filips II van Habsburg), of zich met gevaar voor eigen leven aan te sluiten bij de opstandelingen, zoals Willem van Oranje (tevens stadhouder van Holland) en anderen gedaan hadden. In 1572 vluchtte een groot deel van het ambtenarenbestand van het Hof van Holland naar Utrecht. Verzoeken van de opstandelingen om terug te komen naar Den Haag en daar hun post weer in te nemen werden terzijde geschoven. Het is onbekend in hoeverre de ambtenaren in dienst van het Bourgondisch-Habsburgse huis uiteindelijk weer belangrijke ambten gingen bekleden in de Republiek. Was er sprake van een nieuwe elite in de Republiek, afkomstig uit de steden en Staten? Of kwamen de oude vorstelijke ambtenaren – of hun (schoon)zoons – ook eer terug in hoge functies? Kwamen er ook (naar de opstandelingen overgelopen) ambtenaren uit de Zuidelijke Nederlanden (Raad van Vlaanderen, Raad van Brabant, Rekenkamer en Raad van Mechelen, Collaterale Raden) op hoge posten in de Republiek? Als de vorstelijke ambtenaren niet terugkeerden in de bestuurlijke elite van de Republiek, waar eindigden ze dan? Is er een verschil tussen de continuïteit van ambtenaren in de verschillende gewesten? (in

Gelderland, Friesland en Utrecht is er bijvoorbeeld een minder lange traditie van trouw aan de vorst dan in Holland, waar al enige tijd ambtenarendynastieën waren ontstaan).

Deelvragen:

- Wie waren de ambtenaren in de gewestelijke instellingen in de beginjaren van de Opstand? (is bekend, maar wel aardig om te zien of de *demonstrator* ze er ook haalt)
- Wie waren de zoons en schoonzons van de ambtenaren in de gewestelijke instellingen in de beginjaren van de Opstand?
- Wie waren de hogere ambtenaren in de Republiek tot circa 1648?
- In hoeverre waren de ambtenarenfamilies in het Bourgondisch-Habsburgse Tijdperk dezelfde als tijdens de Republiek?

Mogelijkheden van het BP: De verschillende ambtenaren moeten eenvoudig te traceren zijn dankzij het Repertorium van Ambtsdragers dat is opgenomen in het BP. Er is daardoor geen sprake van een bevooroordeelde selectie van biografieën of van een vaag omliggende onderzoekspopulatie.

Moeilijkheden: Veel van de oorspronkelijke ambtenaren van circa 1572 zullen niet lang genoeg geleefd hebben om nog een succesvolle ommezwaai te maken richting opstandelingen, toen eenmaal duidelijk werd dat de Habsburgers hun gezag niet 'zomaar' even gingen herstellen. Voor het beantwoorden van deze vraag zijn we dus grotendeels afhankelijk van wat hun nakomelingen deden. Het Repertorium van Ambtsdragers geeft geen genealogische data. Deze gegevens zullen daarom voornamelijk uit de verouderde NNBW en VDAA moeten komen, aangezien deze vroege ambtenaren in andere naslagwerken weinig aandacht hebben gekregen. Desnoods kan er ook simpelweg gekeken worden naar het voorkomen van familienamen, die in de zestiende eeuw in toenemende mate werden gebruikt en wanneer en waar ze weer opduiken in de zeventiende en (eventueel) achttiende en negentiende eeuw.

Verwachte mogelijkheden tot controle in bestaande historische literatuur: matig

3. Rampjaar 1672 (1653-1702)

Historische context: In 1672 werd de machtige Republiek der Nederlanden aangevallen door vier verschillende mogendheden. De politieke verhoudingen in de Republiek kwamen zwaar onder druk te staan. Raadpensionaris Johan de Witt werd onderwerp van felle kritiek en velen schreeuwden om de benoeming van Willem III van Oranje tot stadhouder. De verhoudingen

vonden een dieptepunt op 20 augustus 1672, toen Johan de Witt en zijn broer Cornelis werden vermoord in Den Haag door een (al dan niet aangestuurde) woedende volksmenigte. In het turbulente jaar 1672 waren er veel gebeurtenissen - naast een alliantie met de klik van De Witt of die van Oranje - die een positieve of negatieve invloed konden hebben op iemands carrière. De vraag is wie er betrokken waren bij welke *events*, wie er welke connecties hadden en in welke mate er patronen te ontdekken vallen in een positieve of negatieve wending in de carrières van mensen na 1672. De te onderzoeken periode begint met het aantreden van Johan de Witt als raadpensionaris en eindigt met de dood van Willem III van Oranje.

Deelvragen:

- Welke mannen waren betrokken bij de belangrijke *events* of personen van 1672?
- Wat was hun positie in de maatschappij voor en na 1672?
- Vallen er patronen te ontdekken als je de resultaten van de eerste twee deelvragen met elkaar vergelijkt?

Mogelijkheden van het BP: De biografieën van mannen die actief waren rond het rampjaar zijn relatief uitgebreid, ook van mannen die niet voorkomen in de canon van de Nederlandse Geschiedenis (bijvoorbeeld van diplomaat Hieronymus van Beverningk). Er moet een gezond aantal mannen te selecteren zijn op basis van hun betrokkenheid met een prominent *event* in 1672 of hun connecties met een van de hoofdrolspelers in de Republiek in die tijd. De carrières zijn, wederom dankzij het Repertorium van Ambtsdragers, goed te volgen.

Moelijkheden: De netwerken van mannen als Johan de Witt strekken zich ook uit buiten de grenzen van het BP.

Verwachte mogelijkheden tot controle in bestaande historische literatuur: redelijk

4. De rol van patriotten bij de terugkeer van de Oranjes in 1813 (1787-1839)

Historische context: De Nederlandse politiek van het eind van de achttiende eeuw werd beheerst door het conflict tussen patriotten en prinsgezinden over de staatsvorm die Nederland zou moeten hebben. In 1787 braken er ongeregelde uit, die werden beëindigd in het voordeel van de prinsgezinden door interventie van de koning van Pruisen. De meeste patriotten vluchtten vervolgens naar Frankrijk. In 1795 kwamen de patriotten terug in het zadel, daarbij geholpen door de Fransen en werd de Bataafse Republiek uitgeroepen.

Nederland wordt van die tijd tot 1810 wel een "vazalstaat" van Frankrijk genoemd. Na een grondwetswijziging van 1801 ging de Bataafse Republiek verder als Bataafs Gemenebest, om uiteindelijk in 1806 te worden omgevormd tot het Koninkrijk Holland, met Lodewijk Napoleon als koning. In 1810 werd Nederland ingelijfd bij Frankrijk. In 1813 – vlak voor de val van

Napoleon - zette de latere koning Willem I na achttien jaar weer voet op Nederlandse bodem. Hij werd hierbij - ironisch genoeg - gesteund door een deel van de patriotten van 1787, of hun nakomelingen, die in 1795 verantwoordelijk waren voor het verdwijnen van het huis van Oranje. De vraag is in hoeverre er sprake was van continuïteit in de Nederlandse elites in deze turbulente tijd en in hoeverre de patriotten van 1787 (of hun (schoon)zoons) na 1813 nog politiek belangrijke functies vervulden.

Deelvragen:

- Wie waren de patriotten uit 1787? Wie kunnen er dus op positieve wijze gekoppeld worden aan de *events* uit dat jaar?
- Wie waren hun (schoon)zoons of kleinzoons?
- Wat was hun rol bij de terugkeer van de Oranjes in 1813?
- Hoe zag hun loopbaan er uit tussen 1813 en 1839?

Mogelijkheden van het BP: Op basis van de biografische teksten zou een redelijk zuivere onderzoekspopulatie gedestilleerd moeten kunnen worden. Je kunt de vraag ook omdraaien en een populatie van ambtenaren uit het jonge Koninkrijk genereren op basis van het Repertorium van Ambtsdragers (negentiende eeuw) en kijken wie van hun (of oudere familieleden) een patriottisch verleden had. Nadeel van die aanpak is dat patriottische afhakers buiten beeld blijven.

Moeilijkheden: Iemands loopbaan kan natuurlijk ook positief of negatief beïnvloed worden door andere factoren dan politieke gezindheid. Het zal moeilijk worden al die factoren ook in te calculeren.

Verwachte mogelijkheden tot controle in bestaande historische literatuur: redelijk goed

P. Brood e.a. (eds.), *Homines novi. De eerste volksvertegenwoordigers van 1795* (Amsterdam 1993).

R. Sluijter, 'Erfelijk Pluche. Continuïteit van de politiek-bestuurlijke elite van de Republiek in de eerste helft van de negentiende eeuw', in: I. Nijenhuis e.a. ed., *De leeuw met de zeven pijlen. Het gewest in het landelijk bestuur* (Den Haag 2012) 147-164.

5. Een prosopografie (collectieve biografie) van de Gouverneurs-generaal van Nederlands-Indië 1610-1942

Historische context: Vanaf het einde van de zestiende eeuw vestigde de Republiek zich in het gebied van het huidige Indonesië. In 1610 werd daar de eerste gouverneur-generaal benoemd, het hoofd van het bestuur, in de persoon van Pieter Both. De laatste 'gouverneur', hoewel niet

meer met die titel, was Hubertus van Mook die zijn werkzaamheden beëindigde in 1948. In totaal 71 heren hebben in de loop van bijna drie en een halve eeuw in Nederlands-Indië de hoogste post van gouverneur-generaal bekleed. Het is interessant om te kijken aan welk profiel deze gouverneurs over het algemeen moesten voldoen om benoemd te worden en hoe dit veranderde in de loop der tijd. Een andere wijze van optreden van de verschillende gouverneurs kan wellicht deels verklaard worden vanuit een andere achtergrond. Ook kan er een verband gelegd worden tussen de Nederlandse politiek in Indonesië en het benoemingsbeleid voor de hoogste gezagsdrager daar. Volgens klassiek-prosopografische methode worden zoveel mogelijk 'meetbare' externe karaktertrekken in kaart gebracht, zoals werkervaring, leeftijd, opleiding, sociale klasse, stad en gewest van herkomst, religie en connecties. Aangezien Nederlands-Indië buiten de grenzen van de Republiek viel is het met name interessant om te kijken waar de benoemde gouverneurs vandaan kwamen en te kijken in hoeverre Holland - net als met ambtenaren in Den Haag - de topleverancier was. Deze case dient meteen als verrijking van de gegevens bij de gouverneursportretten in het Rijksmuseum.

Mogelijkheden BP: Er zijn zeer uitgebreide biografieën van de gouverneurs voorhanden, met veel tekst. Daar valt dus kortom goed mee te spelen.

Moelijkheden: Om sterke kwantitatieve analyses te doen heb je een grotere groep nodig binnen een kortere periode. Er kan daarom wellicht ook gekeken worden naar de mogelijkheden van het opnemen van lagere ambtenaren in Nederlands-Indië, waar dan echter weer niet zulke uitgebreide biografieën van zijn.

Verwachte mogelijkheden tot controle in bestaande historische literatuur: Goed. Deze casus is handmatig uitgewerkt door StB.

6 Hollandse topbestuurders. Holland als pars pro toto voor de Republiek

Historische context: Holland was vanaf het ontstaan van de Republiek het kerngewest. Holland betaalde simpelweg de meeste belasting en in Holland lag het bestuurscentrum Den Haag. De raadpensionaris van Holland werd door buitenlanders dan ook wel gezien als het staatshoofd en was in feite een van de machtigste mannen van Europa (zoals zelfs het thema was van een symposium in Den Haag op 29 september 2012: . De raadpensionaris: de machtigste man van Europa?).

In de tijd van de Republiek stuurde ieder gewest haar afvaardigingen naar de Staten-Generaal. Vaak kwamen die afgevaardigden uit een beperkt aantal steden binnen dat gewest. Het is interessant om te zien welke steden in feite de Hollandse bestuurders leverden en of er verschuivingen daarin zijn waar te nemen. Bleef bijvoorbeeld Dordrecht – de oudste stad van Holland - de hoofdleverancier van ambtenaren voor dat gewest, of werd het steeds meer de opkomende stad Amsterdam die daarin voorzag? Of zijn er geen significante patronen te

ontdekken? (nota: dit kan natuurlijk ook gedaan worden voor de andere gewesten voor zover de gegevens toereikend zijn).

Met het ontstaan van instellingen (voornamelijk in de negentiende eeuw) die niet gewestgebonden waren dringt een andere vraag zich op: waar kwamen de topambtenaren en politici vandaan? Uit het “kerngewest” Holland, inmiddels opgesplitst in Zuid- en Noord-Holland, op toch ook uit andere gebieden?

Mogelijkheden BP: Een tamelijk eenvoudige vraag, die zich alleen toespitst op herkomst. Het zou heel aardig kunnen zijn om te zien of dit mooi gevisualiseerd kan worden.

C. Algemene vragen over politieke elites

7. Twintigste-eeuwse politici als kinderen van regentenfamilies (<= twintigste eeuw)

Historische context: Een vraag die niet alleen historici maar ook politici en criticasters van het Nederlandse politieke systeem bezighoudt is in hoeverre moderne politici hun positie niet zozeer te danken hebben aan hun eigen kwaliteiten, maar aan de rol die hun (schoon)vaders, grootvaders en nog verdere voorouders reeds bekleedden. De term “regentenfamilie” is in die context een scheldwoord geworden. De vraag is natuurlijk in hoeverre dat terecht is en indien ja, hoeveel generaties (of eeuwen) een familie al tot de elite behoort. Ook is het interessant om te weten of er verschil is per politieke partij (socialist Joop den Uijl (1919-1987) was bijvoorbeeld zoon van een winkelier, liberaal Cort van der Linden (1846-1935) zoon van een landsadvocaat en lid van de tweede kamer).

Deelvragen:

- Wie waren de voorouders van de twintigste-eeuwse politici?
- Welke beroepen bekleedden dezelfde voorouders?
- Zijn er verschillen te ontdekken per politieke partij?

Mogelijkheden van het BP: Dankzij de toegankelijkheid van het BWN in het BP is een groot aantal ministers, ministers-presidenten en staatssecretarissen te achterhalen, van wie een genealogie te reconstrueren moet zijn. De onderzoekspopulatie is op die manier afhankelijk van de selectiecriteria van het BWN, maar voor de onderzoeksvraag is geen “zuivere” groep noodzakelijk. Er is immers geen goede reden om aan te nemen dat ministers die belangrijk genoeg werden geacht voor opname in het BWN een grotere kans hebben om uit een regentenfamilie te komen dan de minder belangrijke ministers.

Moeilijkheden: Om ver terug te gaan in de tijd kan de onderzoeksvraag ten onrechte vastlopen door te weinig genealogische data. Boekjes als het Nederlands Patriciaat en Nederlands Adelsboek zijn wellicht noodzakelijk om meer deze vraag uitgebreid te beantwoorden.

Verwachte mogelijkheden tot controle in bestaande historische literatuur: Goed. Zie recent: Jaap Moes, *Onder aristocraten. Over hegemonie, welstand en aanzien van adel, patriciaat en andere notabelen in Nederland, 1848-1914* (Hilversum 2012).

8. De grootste Nederlanders? (1609-2009)

Historische context: Sommige van de bekendste Nederlanders zijn van oorsprong weinig “Nederlands”. Dat geldt zelfs voor de nummers 2 en 8 – Willem van Oranje en Anne Frank - in de verkiezing van de grootste Nederlander in 2004, die beiden geboren werden in het huidige Duitsland. Het BP neemt zowel mensen op die binnen de huidige grenzen van Nederland zijn geboren, als niet-Nederlanders die binnen de grenzen van het huidige Nederland actief zijn geweest. Een interessante vraag is in hoeverre Nederland vanaf haar ontstaan als de Republiek tot de twintigste eeuw op landelijk niveau bestuurd is door allochtonen of mannen van allochtone (groot)ouders. Kortom: hoe “Nederlands” zijn de grootste Nederlanders? De onderzoeksvraag start bij het Twaalfjarig Bestand – toen duidelijk werd dat de Republiek naar alle waarschijnlijkheid in die vorm zou gaan voortbestaan en er enig gevoel van saamhorigheid tussen de Noordelijke gewesten was gegroeid – en eindigt in de huidige tijd.

Deelvragen:

- Wie waren de bestuurders van Nederland tussen 1609 en 2009?
- Waar zijn zij geboren?
- Waar kwamen hun (groot)ouders vandaan?

Mogelijkheden van het BP: Dankzij de opname van het Repertorium van Ambtsdragers in het BP kunnen alle bestuurders van Nederland over circa drie eeuwen gevolgd worden, tot 1861. Voor na die periode kunnen het Parlementair Documentatiecentrum, het NNBW en BWN uitkomst bieden, voor een selectie van de bestuurders. Vanaf de zeventiende eeuw is vaak in ieder geval de geboorteplaats van een bepaald persoon bekend. De benodigde genealogische data zijn vermoedelijk ook vaak genoeg te vinden, hoewel niet altijd even gestructureerd voorhanden.

Moeilijkheden: Alleen van historische aard: Definitiekwesties van Nederlander en Nederland. Discussies over welke soort ambtenaren wel en niet op te nemen in de populatie

Verwachte mogelijkheden tot controle in bestaande historische literatuur: Vrijwel geen.

D. Cultureel-religieuze vragen

9. De connecties van Joden met niet-Joden in de Nederlandse Geschiedenis (zeventiende-twintigste eeuw)

Historische context: Een terugkerend thema in de geschiedschrijving over Joden in Nederland is in hoeverre zij geïntegreerd waren in de Nederlandse maatschappij en connecties onderhielden met niet-Joden. Het zou interessant kunnen zijn om te zien hoe vaak er verwijzingen zijn in de biografieën van Joden naar niet-Joden en *events* waar voornamelijk niet-Joden bij betrokken waren.

Mogelijkheden van het BP: In de oudere biografische naslagwerken komen Joden nauwelijks voor. De circa 400 biografieën van het Joods Historisch Museum bieden echter een goed aanknopingspunt, aangevuld met het BWN.

Moeilijkheden: De door de verschillende samenstellers van biografische woordenboeken als belangrijk geachte Joden zijn natuurlijk verre van een dwarsdoorsnede van de zeer heterogene Joodse samenleving. We hebben daardoor niet te maken met een zuivere onderzoeksgroep. Het gaat slechts om de connecties van een selectie van (meestal ook in hun tijd) beroemde Joden met niet-Joden.

Verwachte mogelijkheden tot controle in bestaande historische literatuur: redelijk

10. Professionele schrijvers of hobbyisten uit de elite? (dertiende eeuw-nu)

Historische context: Al sinds de eerste geschreven bronnen zijn het mensen uit de elite die kronieken, literatuur en poëzie vervaardigen. Om te kunnen schrijven is een zekere welstand nodig, je moet het je immers kunnen veroorloven je bezig te houden met een activiteit die niet gericht is op overleven, en logischerwijs was die vooral te vinden bij de rijken. Mannen in hoge politieke ambten waren vaak ook schrijvers. Julius Caesar schreef zijn *De Bello Gallico* (overleden 44 BC), keizer Claudius (41-54 AD) zou een begenadigd historicus geweest zijn en Cicero was naast redenaar en filosoof ook politicus (106-43 BC). In de vroege en centrale Middeleeuwen waren de schrijvers vooral geestelijken uit de elite, mede omdat zij de kennis hadden en de toegang tot een bibliotheek. In de late Middeleeuwen hanteerden steeds meer wereldse ambtsdragers weer de pen, door een toename van de verschriftelijking en het gebruik van de volkstaal in schrift. Een van de bekendste laatmiddeleeuwse kronieken is bijvoorbeeld van de hand van ambtenaar Filips van Leiden (ca. 1328-1382). Zowel geestelijken als Erasmus (1467-1536) en niet-geestelijken als Janus Secundus (1511-1536) produceerden vanaf de zestiende eeuw de nodige lectuur, die nu nog steeds wordt gelezen. Het was echter bijzonder moeilijk om van alleen het schrijven te leven. Zelfs de ook in zijn tijd wereldberoemde Erasmus kampte met geldproblemen en alom gewaardeerde dichters als Janus Secundus moesten

gewoon een reguliere baan zoeken om zichzelf te kunnen onderhouden. Hier is de vraag vanaf welke tijd de mensen in het BP die (deels) een *claim to fame* hebben op basis van hun literaire productie daar ook van konden leven, of noodgedwongen inkomsten moesten genereren uit een prebende als geestelijke, een salaris als ambtenaar, docent of een ander beroep, of onderhouden werden door een partner.

Deelvragen:

- Welke mensen hadden (deels) een *claim to fame* vanwege hun schrijverschap/literaire activiteiten?
- Welk beroep – if any - oefenden deze mensen uit naast hun schrijfwerk? (monnik is voor alle duidelijkheid ook een beroep).
- Welke veranderingen zijn er te ontdekken in de tijd?

Mogelijkheden van het BP: Gepubliceerd werk wordt vaak wel genoemd in de oudere biografische naslagwerken, zelfs als dat niet de primaire *claim to fame* van een bepaald persoon is.

Moelijkheden: Mannen en vrouwen die meerdere roepingen hadden, hebben een grotere kans voor opname in het BP.

Verwachte mogelijkheden tot controle in bestaande historische literatuur: matig

E. Vragen over Nederlanders en de Wereldgeschiedenis

11. De “ontdekking” van Amerika (1492 =>)

Historische context:

In 1492 (her)ontdekte Christoffel Columbus Amerika. Zijn ontdekking zou uiteindelijk grote gevolgen hebben voor de wereldgeschiedenis. In de Nederlandse bronnen van vlak na 1492 lijkt er echter weinig aan de hand te zijn. Het belang van de ontdekking – enige tijd bleef nog onduidelijk of het überhaupt om een nieuw continent ging – drong pas geleidelijk door. De ontdekking had in ieder geval weinig tot geen impact op de levens van Nederlanders aan het einde van de vijftiende eeuw. De vraag is vanaf welke tijd en in welke mate Nederlanders wel met “de Nieuwe Wereld” te maken kregen.

Deelvragen:

- Vanaf welk moment zijn er *events* met een locatie in het huidige Amerika die te koppelen zijn aan de Nederlanders in het BP? (met waarschijnlijk de grootste kans op slagen in Brazilië).
- Wat voor een soort *events* zijn dat en aan wat voor personen zijn ze te koppelen?
- Welke toename in frequentie en verschil in soorten *events* is er waar te nemen in de tijd?

Mogelijkheden van het BP: Door de grote hoeveelheid beschikbare data over een langere periode, kunnen hier patronen ontdekt worden die anders voor de historicus heel moeilijk met het blote oog te zien zijn. Er is hier een relatief grote slag te winnen ten opzichte van het traditionele geschiedenisonderzoek.

Moeilijkheden: De impact op “de gewone man” – zoals het beschikbaar worden van nieuwe levensmiddelen en werkgerelateerde scheepsreizen daar naar toe – blijven buiten beschouwing. Alle geografische aanduidingen in Amerika, en de veranderingen in de loop der tijd, zullen moeten worden meegenomen.

Verwachte mogelijkheden tot controle in bestaande historische literatuur: matig

Nota: Deze casus kan wellicht ook gedaan worden voor Nederlands-Indië Hoe belangrijk was NI voor Nederland en de Nederlanders door de eeuwen heen? Zoek op vermeldingen van plaatsnamen, events in NI, kruiden en specerijen, inboorlingen, slaven etc...

F Vragen over geografische spreiding

12. “Vrouwen en ossen uit eigen dorp?” De geografische mobiliteit van Nederlanders door de eeuwen heen (dertiende eeuw – nu)

Historische context: Het wereldbeeld van veel mensen in de Middeleeuwen en Vroegmoderne Tijd strekte zich vaak niet veel verder dan het eigen dorp en de naaste omgeving. Ook nu nog zijn er mensen uit bepaalde steden die er berucht om zijn nooit de eigen stad te verlaten (bijvoorbeeld Amsterdam en Brussel). De vraag is in hoeverre de beroemdheden van vroeger hun geboorteplaats verlieten, en zo ja in hoeverre ze daar dan ook de rest van hun leven wegbleven.

Deelvragen:

- In hoeverre behaalden de personen uit het BP hun *claim to fame* in dezelfde plaats als waar ze geboren waren?

- Wat was de voornaamste reden voor een verhuizing?
- Als men elders carrière maakte ging men dan wellicht terug naar de eigen stad om daar te trouwen, te sterven of begraven te worden?
- Welke trends zijn er te ontdekken door de tijd heen?
- Is er een onderscheid te maken tussen de mobiliteit van mannen en vrouwen?
- Waren mensen uit bepaalde steden “trouwer” dan mensen uit andere steden?

Mogelijkheden BP: De geboorteplaats van de mensen in het BP is vaak bekend. Uit de tekst moet te halen zijn welke andere plaatsen worden ‘aangedaan’ en waarom?

Moeilijkheden: Vermoedelijk vooral van NLP aard.

Mogelijkheden tot controle in historische literatuur: nauwelijks (hoewel, Mandemakers IISG?).